

Altfavnende og upolitiske

Bibliotekscentralen har stort set monopol på fremstillingen af boglister til brug for bibliotekernes lånere. En gruppe på seks bibliotekarer fra biblioteksskolens Aalborg-afdeling 1983 har som liniefagsopgave foretaget en undersøgelse af disse boglister. Ud over de skønlitterære lister er emneområder som familie og hobby fremherskende, mens mere sprængfarlige emner, for eksempel miljømæssige og storpolitiske problemer, er sjældnere forekommende, skriver de blandt andet i denne artikel om undersøgelsen og dens resultater. De opfordrer derfor til at bibliotekarer vurderer boglisterne på linie med alt andet materiale som bibliotekerne køber, og i øvrigt interesserer sig lidt mere for de få alternative lister der trods alt findes på markedet.

□ Folkebibliotekerne fremlægger en del boglister til brug for lånerne. Ud fra egne erfaringer ved vi, at disse lister stort set alle udarbejdes af Bibliotekscentralen (BC), som derfor næsten har været ene på markedet med hensyn til fremstilling af boglister. Da bibliotekerne ikke har ressourcer til selv at udarbejde lister, er de henvist til at bruge BC's udgivelser. Dette i en abonnementsform der gør, at bibliotekerne aftager boglister, hvor man ikke altid kender indhold eller titel på forhånd.

BC har ikke nogen direkte formuleret udgivelsespolitik, men så langt tilbage som i 1976 offentliggjorde man en redegørelse for forlagsafdelingens udgivelsesvirksomhed. I redegørelsen siges bl.a., at BC søger at nå størst mulig alsidighed i emner og at henvende sig til forskellige publikumsgrupper, samt at der gennem bogudvalg og noter lægges vægt på det lystgivende, det aktiviserende eller debatskabende.

For at imødekomme dette har man fra BC's side nedsat Det Rådgivende Udvalg for Publikumsudgivelser for Voksne. Udvalget er udelukkende rådgivende indadtil for BC, og der gives ingen bemyndigelse til at komme med indsigelser, hvis den færdige liste ikke er i overensstemmelse med det oprindeligt planlagte. Vi har en mistanke om, at udvalget blot har en legitimerende funktion for BC, der således kan fralægge sig en del af »ansvaret«.

Spørgeskemaundersøgelse

□ Der har i tidens løb været fremsat en del kritik af boglisterne såvel i fagpressen som bibliotekarernes imellem. Der havde indtil videre aldrig været foretaget en undersøgelse af, hvad bibliotekarerne mener om listerne. Vores hovedopgave var en undersøgelse af listetyperne: Emnebog-lister, Forfatterportrætter og Aktuelle Bogmærker udkommet i 1981-82. Vi blev først og fremmest enige om, at vi ville spørge bibliotekarerne, der jo sidder med den store faglige viden – en viden, der ikke altid kommer frem i offentligheden. Desuden anskaffes og anvendes listerne af bibliotekarerne, og det ville være interessant at få at vide, hvordan de selv anvender dem.

Den bedste måde for vores vedkommende var at lave en empirisk undersøgelse ved hjælp af spørgeskemaer, idet man på denne måde kan nå alle de bibliotekarer – spredt ud over hele landet – der er nødvendige for et godt undersøgelsesresultat.

I oktober 1982 blev spørgeskemaet sendt til samtlige danske folkebiblioteker (incl. deltidsbibliotekerne) – i alt 246 biblioteker. Vi fik 76% (= 187 skemaer) tilbage.

For at se problemerne ud fra flere sider end ud fra vores spørgeskemaundersøgelse, interviewede vi en repræsentant fra BC (sektionsleder Karen Kvist), Det Rådgivende Udvalg for Publikumsudgivelser for Voksne

(bibliotekar Hanne Bendtsen, Hjortespri Bibliotek) samt en af BC's listeforfattere (vicestadslæsekonsulent Vi-beke Hvidtfeldt, Slagelse Bibliotek). Endelig – for selv at kunne vurdere nogle af BC's boglister, prøvede vi ud fra besvarelserne af spørgeskemaet at finde frem til og se nærmere på enkelte af disse og uddrage eksempler.

Form og indhold

□ I spørgeskemaundersøgelsen bad vi om bibliotekarernes kommentarer til boglisterne form og indhold. Desværre var der ikke så mange bibliotekarer, der svarede på netop dette spørgsmål. Dette skyldes sikkert det stadig stigende arbejdspress på bibliotekarerne, idet flere af spørgsmålene krævede en dybere orientering i boglisterne. Det følgende er essensen af såvel bibliotekarernes kritikpunkter som resultatet af vores egen analyse af emneboglister og aktuelle bogmærker.

Vi er enige med bibliotekarerne i, at forsiderne generelt er kedelige. Farvevalget er dårligt, og uoverensstemmelse mellem forside og indhold er et problematisk aspekt. I listerne ønsker bibliotekarerne flere illustrationer, som skal afspejle og underbygge teksten (som et godt eksempel kan nævnes »Vores børn«, 1981. Et dårligt eksempel er »Elementernes rassen«, 1981). Det er vigtigt, at boglisterne gøres mere indbydende og appellerende.

Boglisternes fysiske omfang er på forhånd afstukket af BC. Oftest er det en 8-siders standardfolder med 40-45 titler. Vi finder sådan en afgrænsning yderst uheldig. Emnet må afgøre omfanget – ikke omvendt. Et bibliotek anfører, at omløbsskrevne lister kan være svære at orientere sig i. Hvis man klipsede dem i ryggen, ville listerne for os at se både blive mere læsevenlige og få en mere håndterlig form (vel vidende, at dette er dyrere). Nogle biblioteker peger på, at listerne med held kunne trykkes med lidt større typer, og at pastelfarver af hensyn til svagtsende bør undgås i trykfarve (fx »Handicappet i hverdagen«, 1981 og »Krisetider«, 1981). For at imødekomme bibliotekernes kritik af

ovenstående, mener vi, at listeforfatteren, som til bunds kender emnet, litteraturen og holdningen i listen, bestemt bør inddrages i arbejdet med illustrering og lay-out.

Emnevalg

□ Med hensyn til emnevalg udtrykker kun få biblioteker utilfredshed. Dette skyldes evt., at bibliotekerne gennem den årlige opfordring til at indsende forslag, føler at de selv er medvirkende til emnevalget. Vi gennemgik et stort udvalg af lister fra de sidste 10 år, og fandt at knap halvdelen af hvert års produktion havde skønlitterært islæt. Ellers er lister om hobby (fx »Lav selv dit tøj«, 1980) og familien (»Mit barn skal i skole«, 1981) fremherskende. Vi finder, der mangler mere sprængfarlige emner, fx miljømæssige og storpolitiske problemer. Emnevalget skal efter vores mening være aktuelt og afspejle tendenser og forandringer i samfundet. Ud fra vores analyse kan vi se, at BC, for at kunne afsætte sine centralt fremstillede lister overalt i landet, udformer emneafgrænsninger så bredt, at alle aspekter af emnet og dermed mange målgrupper er dækket ind. Listerne bliver altfavnende – brede titler som »Arbejdsløs«, 1981 og »Cykling«, 1982 er typiske. Listerne er ikke appellerende, og man kan ikke umiddelbart se, hvem de henvender sig til. Vi mener, at emnevalget gerne må være specifikt. Delaspekter af de emner, BC udvælger nu kan udgøre en hel liste. Hermed undgår man det overfladiske strøg, og man kan tilpasse litteraturen til den dermed mere afgrænsede målgruppe. BC angiver sjældent målgruppe for den enkelte liste, og dermed er det upræcist, hvem listen henvender sig til. Vi kunne tænke os en obligatorisk »varedeklaration«, der udover målgruppeangivelse indeholder en introduktion til emnet, redegørelse for selektion og for, hvordan titlerne er ordnet. BC oplyser, at de sjældent modtager målgruppeangivelse på boglisteforslagene. Vi opfordrer kraftigt til, at forslagsstillere gør sig målgruppen klart overfor BC. Dette vil forbedre listerne.

Tilfældigt udvalg

□ Ca. halvdelen af bibliotekerne har indvendinger mod selektionen. Kritikken går på, at titlerne er for gamle, for specielle, tilfældigt udvalgte, kvalitetsmæssigt for dårlige, og der er medtaget for mange udenlandske bøger.

Bibliotekerne ser gerne, at man i selektionen fremdrager titler, som låneren ikke selv kan finde – altså bøger

udenfor emnets egentlige hovedgruppe. Hvorfor ikke inddrage tidsskriftartikler, avisartikler, dele af bøger, film, adresser og telefonnumre?

I stedet for som nu at dække alle aspekter og holdninger, mener vi, at en bogliste gerne må være ensidig og specifik, blot der tydeligt gøres opmærksom på det. Selektive lister med en »varedeklaration« vil fungere bedre i formidlingsarbejdet, idet bibliotekaren da nøjagtig ved, hvad hun formidler.

To tredjedele af bibliotekerne er tilfredse med noterne. Andre giver udtryk for, at noterne ofte er mangelfulde, uensartede, overfladiske og direkte utilfredsstillende. Ud fra vores analyse kan vi fuldt ud tilslutte os denne kritik. Noterne begrænser sig til at oplyse om form og indhold og er derfor »objektive« og intetsigende. De er præget af stor inkonsekvens, og nogle gange savnes noten helt. Vi mener, at noten udover oplysninger om form og indhold også skal være vurderende overfor materialet m.h.t. aktualitet, informationsværdi, sværhedsgrad i sproglig og saglig henseende. Desuden skal noten vejlede låneren i at vælge den rette tekst. Desuden skal de medtagne bøger mv. vurderes i forhold til hinanden.

Tilbage melding

□ Vi tror helt sikkert, at meget kritik ville undgås, hvis BC udsendte tilba-

gemeldingsblanketter til bibliotekerne med hver bogliste. Dette ville give et fingerpeg om, hvad bibliotekarerne finder utilfredsstillende ved listerne, og BC ville få klarere retningslinier for udarbejdelsen. Kun fire biblioteker indsendte i 1982/83 jævnlige kritik af BC's udgivelser. Disse fire biblioteker har selv taget initiativ til at få listerne diskuteret og kritikken videregivet til BC. Mange flere bibliotekarer burde i egen interesse (da de sikkert ikke selv udarbejder lister) indsende forslag og ændringer til forlagsafdelingen. For at fremme denne aktivitet kunne BC, som nævnt, udarbejde enkle tilbagemeldingsblanketter, der nærmest ville tvinge bibliotekarerne til at undersøge og analysere listerne. Dette ville tjene begge parter interesse.

Udnyttelse og formidling

□ I vores spørgeskema prøvede vi at finde ud af, hvor mange biblioteker der bruger BC's lister i formidlingsarbejdet. Det viser sig, at næsten alle tillægger listerne en rolle i formidlingen, men samtidig viser undersøgelsen, at næsten halvdelen af bibliotekerne ikke undersøger, om man har de titler, der er medtaget på listerne. Desuden viser det sig, at kun meget få biblioteker diskuterer alle listerne. Foruden listernes anvendelse i »huset«, bruger forbavsende mange biblioteker listerne til at sende ud af hu-



Bibliotekscentralen udsender en broget buket af boglister til folkebibliotekerne.



Afd./Medarb.

Jørgen Rishøj

/MP

Dato

8. august 1984

J.nr.

Modtager/Emne

Bibliotekscentralens boglister var emnet for den hovedopgave "Bibliografi i formidlingsarbejdet", som seks bibliotekarer har udarbejdet og hvis resultater kort blev refereret i Bibliotek 70 nr. 12.

Det er altid nyttigt med konstruktiv kritik og nye forslag og samtidig giver det en kærkommen lejlighed til at fortælle lidt om forudsætninger og vilkår, for udgivelsen af publikumsmateriale. For medarbejderne i Bibliotekscentralen, der sammen med de rådgivende udvalg fastlægger udgivelserne er de overordnede principper et led i det daglige arbejde. For bibliotekarerne og brugerne noget, der trænger til repetition og debat med mellemrum. Derfor gengiver vi de generelle regler, som er nævnt i artiklen.

Det rådgivende udvalg

Det rådgivende udvalg har en meget vigtig funktion i dette arbejde. Her bearbejdes ideer, her prioriteres, og her tages der stilling til de konkrete katalogbeskrivelser, inden disse videregives til udarbejderne. På den måde sikres at bl.a. formål, målgruppe, indhold og omfang er drøftet igennem. Det er udvalgets fortjeneste, at bibliotekernes behov og prioritering tilgodeses. Det hænder, at resultatet ikke svarer til opgaveformuleringen og her kan udvalget igen inddrages, og der er eksempler på, at man har afvist manuskripter. Tilsvarende inddrages såvel udarbejdere som udvalg, når der indsendes kritik, ligesom udvalget selv udøver kritik overfor



Afd./Medarb.

Jørgen Rishøj

/MP

Date

8. august 1984

J.nr.

Modtager/Emne

udgivelserne - alt sammen med henblik på at retningslinierne og praksis kan blive ajourført og til støtte for vores redaktionelle medarbejdere. Udvalget er uundværligt som vores vigtigste kontakt til bibliotekernes virkelighed i formidlingsarbejdet.

Emnerne

Når man vurderer emnevalget til boglisterne skal man huske på, den tidsfaktor, der medgår. I maj 1984 blev emnerne for 1985 valgt - ud fra aktuelle eller forventede behov. Ingen kan med sikkerhed vide, hvad der vil være "in" næste år, og vi kender ikke de bøger, forlæggerne vil udgive i den kommende sæson. Ofte lader det sig slet ikke gøre, at bringe de sprængfarlige og aktuelle problemer på bogliste-formel. Problemet kendes fra det daglige udlånsarbejde, hvor man i en række situationer ikke kan betjene lånerne, fordi den ønskede litteratur ikke er udgivet. Erfaringerne med de nu opgivne "Aktuelle bogmærker" viste, at selv om der var et behov, var der som oftest ingen litteratur - og så var vi lige vidt.

I øvrigt mener vi, at der netop i ^{de sidste år} ~~1983 og 1984~~ er flere eksemplere på emneboglistene, der afspejler tendenser og forandringer i samfundet, som f.eks. "Arbejdsløs", "Krig eller fred", "Vold i hverdagen", "Stoffer og stofmisbrug", "Ungdom i 80'erne" m.fl.



Afd./Medarb.

Jørgen Rishøj

/MP

Dato

8. august 1984

J.nr.

Modtager/Emne

Boglisternes omfang er bestemt af produktionstekniske og økonomiske hensyn. Standardformater, der udnytter trykkemaskine og papirformat bedst muligt, storindkøb af papir, rationelle arbejdsgange med standardopsætning. For år tilbage var 6 sidede foldere det normale, men siden har vi fået større trykkemaskiner og dermed mulighed for at lave 8-sidede foldere.

Denne ramme kender udarbejderne, men det præciseres altid, at der gerne må være færre titler. Generelt er det vores opfattelse, at listerne af hensyn til lånerne ^{lov var} ikke er på mere end 8 sider, og ideen om at gøre emnevalget mere specifikt vil vi tage op til drøftelse. Måske kunne det give et mere præcist udvalg, selv om selektionerne naturligvis altid kan gøres til genstand for diskussion, hvad enten det er kvaliteten, alderen eller de udenlandske titler, der er genstand for kritikken.

Forsiderne

Mens det er sjældent at listernes indhold kritiseres, er det meget almindeligt med forskellige synspunkter på forsiderne. Bortset fra at smag og behag som bekendt er forskellig mener vi at der er en meget bred variation i valget af designere og udtryksformer, noget vi gør bevidst for ikke at stivne i en bestemt stil.

Vi ville hellere end gerne bruge ^{fire} fire farver, men økonomien rækker ikke. Selv de normale to farver betyder en væsentlig fordyrelse, fordi der skal laves ekstra film, trykplader og selve trykkeprocessen skal gentages.



Afd./Medarb.

Jørgen Rishøj

/MP

Dato

8. august 1984

J.nr.

Modtager/Emne

Vi tror ikke, at vi nogensinde vil kunne gøre alle tilfredse. Vi gør imidlertid vores bedste, og i en række tilfælde drøftes valg af designer med udarbejderen. Det normale er dog, at en tegner ud fra det tilsendte manuskript og oplysninger om formål og målgruppe selv kommer med forslag - og så skal det signalere noget om indholdet samtidig med at det skal virke tiltrækkende. Imidlertid har designere også deres pris, og ikke alle forslag og ideer kan realiseres. Der er således både økonomiske og praktiske grunde til, at ansvaret for det fysiske layout og produktion holdes på egne hænder.

*Øplagene
0.002 bogliste
M. Indb.
til ikke til næst
p.m.f*

Formidlingen

Vi finder det meget glædeligt, at dette pr-materiale i mange tilfælde kommer udenfor bibliotekets mure for derigennem at kunne gøre opmærksom på bibliotekets tilbud.

Vi betragter selv listerne som en hjælp til selvhjælp, som kan bringe bøger sammen, som decimalklassedelingen har splittet op, som kan give nye ideer og inspiration til læsning og give vejledning. Derfor mener vi også, at materialet helst skal tale for sig selv uden formynderisk holdning, og derfor er der normalt ikke lange forord og forklaringer i boglisterne. Udarbejderen har fået at vide, hvad formålet og hvem målgruppen skal være, bibliotekarere får bc-information, lånerne får et forhåbentligt inspirerende materiale.

I formidlingen kan en snæver målgruppe-definition være af tvivlsom værdi, når man betænker at formentlig under 10% af alle boglister bliver formidlet efter princippet: rette liste til rette låner i rette øjeblik. De fleste lister kommer i



Afd./Medarb.

Jørgen Rishøj

/MP

Dato

8. august 1984

J.nr.

Modtager/Emne

hænderne på lånerne efter ta' selv-princippet og en del lister kommer sikkert "i gale hænder". En bogliste skal ikke være svaret på en låners konkrete behov, men derimod en inspirationskilde, der snarere afføder en henvendelse til bibliotekaren end overflødiggør den. Det er med biblioteks-pr som med andre tilbudsaviser: nogle går direkte i papirkurven, andre giver kunder i butikken.

Endelig lancerer Ålborggruppen den ide at lade hver bogliste ledsage af en tilbagemeldingsblanket, som bibliotekerne kunne returnere, således at BC kunne få et konkret grundlag at forbedre listerne på. Denne tanke har naturligvis simret også hos forlagsredaktionen, som oven i købet rent faktisk får enkelte sådanne lister tilsendt fra enkelte biblioteker, hvor man tager sig tid til vurdering af listerne.

I løbet af efteråret vil der forsøgsvis blive udsendt sådanne tilbagemeldingsblanketter. Hvis der kommer tilstrækkelig bred respons på dette forsøg, vil det måske være det hidtil bedste grundlag for en grundig revision af udgivelsesredegørelsen fra 1976.

Til slut: BC-listerne omtales i artiklen i Bibliotek 70 nærmest som monopolvarer. Det er ikke BC's ønske at have monopol. Det er heller ikke i BC's interesse. De centralt fremstillede lister skal sammen med lokalt fremstillede og lister udgivet af sær-organisationer m.m. tilsammen udgøre dele af et spektrum, som, aktivt formidlet, skal være til gavn og fornøjelse for lånerne, om hvis holdninger til listerne vi i øvrigt alle må

erkende at have et for ringe kendskab